

CALOUSTE SARKIS GULBENKIAN OMUL

Calouste Sarkis Gulbenkian descinde dintr-o familie de armeni a căror origine urcă în timp până în sec. al IV-lea. Strămoșii, Prinții Rechdouni, dețineau vechi proprietăți feudale în sudul lacului Van, situat în Marea Armeniei. Această regiune, cunoscută sub numele de Vaspourakan, și-a pus amprenta în istoria armeană-bizantină până în secolul al X-lea. În secolul al XI-lea, sub domnia regelui Senekerim Vaspourakan, Prinții Rechdouni și familiile lor s-au stabilit în Cezareea Capodochiei, unul din centrele vechi ale creștinismului oriental. Ei au luat titlul nobiliar bizantin Vart Badrik. La sosirea otomanilor, în sec. al XVII-lea, titlul nobiliar Vart Badrik va fi turcificat în Gulbenkian.

De la 1800 încolo, așa cum vorbesc arhivele, generațiile familiei Gulbenkian care s-au succedat constant demonstrează continuitatea firească a vieții comunității armene, cât și în cea a Imperiului Otoman, de unde familia își avea originile. Ei aveau deja în existența lor un lung și strălucit trecut.

Armenii au jucat un rol important în istoria Imperiului Otoman, fiind cunoscuți prin dinamismul și loialitatea lor față de imperiu. În domeniul economiei, prin pozițiile pe care le ocupau, bijutieri, bancheri, comercianți, erau motorul activității desfășurate în imperiu. Loialitatea și reputația de care se bucurau față de conducătorii imperiului a permis multor familii armenesi să acceadă în poziții sensibile, cum ar fi deținerea de îndreptări ale armamentului, echipamente pentru armată, tipografii, bănci care dețineau un oarecare monopol comercial: șaisprezece din cele optsprezece bănci importante din imperiu erau ale armenilor.

Dar acest dinamism armean în imperiu nu se regăsește doar în comerț. Practic, toate sectoarele economice erau în mâna armenilor, ținând în mâini cheile tuturor responsabilităților până la cel mai înalt nivel. La sfârșitul sec. al XIX-lea multe familii de armeni au devenit orfevrierii Curții Otomane, ocupându-se de gestiunea rezervei monetare, aur și argint, și de taxele vamale. Armenii au lansat în artă ceramica Kutahya, în secolul al XV-lea, și fotografia, la mijlocul sec. al XIX-lea, devenind astfel fotografii oficiali ai sultanului.

De asemenea, armenii a contribuit la dezvoltarea tapiseriei și covoarelor, a artizanatului, a arhitecturii, ridicând monumente numeroase, valori incontestabile ale civilizației mondiale. Printre altele ei dețineau 45% din producția manufacturieră. Rețeaua de comercianți armeni

a pus în mișcare, de la un capăt la altul al imperiului, afaceri profitabile, de la Marea Mediterană la Marea Neagră, din Iran până în India. În partea occidentală aceștia aveau contact cu națiunile europene grație portului Smyrna. Acest formidabil flux de negustori în întreaga lume a constituit una din principalele surse de venit, bani care se vărsau în visteria statului. Datorită bunelor relații familiale, armenii au creat o formidabilă rețea comercială, în diferite centre ale imperiului, atât în Orient cât și în Occident. Familii bogate practicau import-exportul alături de familiile influente ale bancherilor. Familia Gulbenkian este un exemplu tipic care din Cezareea și-a extins afacerile cu Constantinopolul, cu reprezentanți în Ispahan, Erzeroum, Izmir, Abana, Alep, Bassora, Bagdad, Mossoul și Tiflis. Ei au deschis reprezentanțe în Marsilia, Lyon, Paris, Londra, Manchester și, mai târziu, New York.

Familia Gulbenkian a introdus în imperiu numeroase tehnologii de vîrf în medicină și agricultură. Aceștia dețineau o mare parte din cele mai importante societăți de export din imperiu. În paralel cu această arzătoare dinamică comercială, familia Gulbenkian a întreprins numeroase acțiuni filantropice în favoarea compatrioților otomani, construind spitale, școli, biserici, ajutînd artiștii și intelectualii, distribuind hrană în timpul crizei și mai târziu, odată cu evenimentele din 1915, creînd spații în Mesopotamia pentru adăpostul refugiaților.

În 1880, Sarkis Gulbenkian, tatăl lui Calouste, s-a așezat pe malul Bosforului. El deținea în epocă importante proprietăți petrolifere cumpărate în Transcaucazia și reprezenta firma internațională Alexandre Mantacheff în Imperiul Otoman în materie de petrol, lumină și încălzire.

Calouste Sarkis Gulbenkian s-a născut la 23 martie 1869 pe malul asiatic al Istanbulului, la Scutari, în Calcedonia – Uskudar astăzi. El este fiul lui Sarkis și al Dirouhia. În 1892 se căsătorește la Londra cu Nevarte Essayan din Cesareea, ca și el provenind dintr-o familie bogată cu o nobilă ascendență armeană.

Tatăl și unchiul său, ca și predecesorii lor, întrețineau relații cordiale cu reprezentanții curții otomane, fapt ce îl va ajuta puternic pe Colouste în viitor.

Nevarte i-a dăruit doi copii: Nubar Sarkis, născut în 1896 la Kidikoy, aproape de Istanbul, și decedat la Cannes, în 1972, și Rita Sevarte, născută la Londra în 1900 (decedată la Paris în 1977), care mai târziu se va căsători cu Kevork Essayan, unul din executorii testamentari. Fiul lui Kevork, Mikael Essayan, este Președintele de Onoare al Fundației, iar fiul cel mic al lui Kevork, Martin Essayan, este actualmente administratorul Fundației, responsabil cu activitățile din Marea Britanie și Irlanda.

După Calouste, s-au născut doi frați, Karnik și Vahan. Acesta din urmă s-a căsătorit în Franța și va avea trei copii: George, Andrei și Roberta (administratorul cel mai vechi al Fundației).

Colouste a făcut studiile primare la Kadikoy (Calcedonia), apoi școala armenescă Aramayan – Uncuyan și școala franceză St. Joseph; a studiat temeinic franceza la Marsilia și școala secundară la prestigiosul colegiu american „Robert College” (universitate astăzi), pe Bosfor. Va termina studiile de inginer și științe aplicate la King’s College din Londra, în 1887, cu magna cum laude, când încă nu împlinise 18 ani.

Toată viața sa de mecenat se va derula între Orient și Occident, la Londra stabilindu-și un birou (1897-1920), primind naționalitatea britanică în 1902, și la Paris (1920-1940), care va deveni reședința principală și unde va achiziționa cele mai prestigioase opere de artă. Armenii credeau totuși în renașterea Armeniei, după cele întâmplate în 1915, muncind cu dăruire în acest scop. Animat de patriotism, în călătoriile sale de la Paris la Londra el va folosi cu încântare pașaportul armean pentru a-l elibera pe scriitorul Avedis Aharonian.

Lisabona corespunde ultimei etape din viața sa (1942-1955). A decedat la 20 iulie 1955, la vârsta de 86 de ani. Și-a petrecut ultimii 13 ani din viață, în ciuda adversităților, în liniște și pace. Între aceste două capitale, a Bosforului și a râului Tage, putem găsi similitudini, definiții paralele în straturile unor civilizații care se vor regăsi în viitoarea Fundație. Cenușa lui Colouste Gulbenkian a fost depusă în Biserica Saint Sarkis din Londra, care a fost construită în 1922 în memoria părinților.

Călătoria inițiativă

Cu diploma proaspătă în buzunar, tânărul Colouste era deja remarcat și încurajat de viitorul Lord Kelvin, fizician de geniu. Tânărul Colouste visa la formația sa în domeniul științific, dar tatăl său îl descuraja. Colouste renunță la acest demers, împotriva convingerilor sale. Toată viața va păstra în suflet dorința și interesul pentru știință.

La 20 de ani, încurajat de tatăl său, Colouste Gulbenkian pleacă la Bakou, unde va lua contact cu lumea petrolului și unde își desăvârșește formația sa de petrolist. Călătorește pe câmpurile petroliere, care îl incită la redactarea unui studiu pentru prestigioasa „Revue des deux mondes” (Paris), studiul intitulându-se *Petrolul sursă de energie*. Aventura acestei călătorii o va prezenta într-o carte intitulată *Transcaucazia și Peninsula Apcheron – amintiri de călătorie*.

Aceste articole anunțau fabulosul potențial care îl reprezenta petrolul în Orientul Apropiat, atrăgând atenția Ministerului Minelor din guvernul otoman. Astfel este solicitat să elaboreze un raport al zăcămintelor petroliere ale imperiului și mai ales al celor din Irak. Raportul, redactat de o înaltă ținută, scris inteligent și la obiect, va încânta pe primul ministru. Autorul nu a omis să sublinieze penetrarea economică germană, paralel cu calea ferată din Anatolia (faimoasa linie BBB Berlin, Bosfor, Bagdad), obiectivul fiind atins – Bagdad și Golful Persic. Germanii forțau controlul asupra resurselor miniere ale Imperiului Otoman, facilitând înființarea coloniilor germane în zonă, cu perspectiva de a controla Turcia și de a tăia faimoasa linie terestră britanică spre India.

Arhitectul vizionar

În 1896, urmare a primelor pogromuri anti-armene, familia Colouste Gulbenkian părăsește pământul natal pentru a se refugia în Egipt. Călătorește la bordul unei îmbarcații pusă la dispoziție de familia Essayan și face cunoștință cu faimosul Alexandre Mantacheff, concesionar reputat al câmpurilor petroliere din Baku, care îl introduce în secretele petrolului. Tânărul Colouste învață rapid tainele petrolului, prinde gustul afacerilor și nu în ultimul rând subtilitatea diplomatică, pe care o va pune în practică cu succes.

La sfârșitul sec. al XIX-lea industria internațională a petrolului era în stadiul embrionar. Colouste Gulbenkian, în ciuda scepticismului marilor finanțe internaționale și industriale, ca un veritabil vizionar, este deja convins de necesitatea exploatării naționale a petrolului, care putea deschide căi nebănuite surselor de energie. Batălia se desfășura în jurul petrolului din Irak.